

MAAOMAVALITSUS

EESTI MAAOMAVALITSUSTE LIIDU HÄALEKANDJA

30. aprillil 1935. a.

Nr. 4

KOLMETEISTKÜMNES AASTAK.

Väljaandja: Eesti Maaomavalitsuste Liit.

Toimetaja: F. Wellner.

Tellimise hind:	Toimetus ja talitus:	Kuulutuste hind:
Aastas Kr. 5.—	Tallinnas, Sunn Roosikrantsi nr. 12. Tel. 452-72. Posti j. arve nr. 252.	1 lhk. Kr. 20.—, ½ lhk. Kr.
Pooles aastas „ 2.50	Jooksvad arved: Eesti Panga Tal.	10.—, ¼ lhk. Kr. 5.—, ⅛ lhk.
1923 aastak. „ —.50	linna osak. nr. 609, E. Rahvapangas	Kr. 2.50, 1/16 lhk. Kr. 1.25.
1924—1934. a. ä „ 2.50	nr. 991 ja Põllumeeste keskpangas nr. 728.	Dokumentide kaotamise kuulu- tused 50 senti dokumendi pealt.

Ilmub üks kord kuus, 12 numbrit aastas.

SISU:

Meie maanteede senine ehituspoliitika ja selle edaspidiseid sihtjooni — Paul Mäggi	Lhk. 51
Kuidas tuleks vallavanemate mõju tõsta? J. Kg.	„ 55
Ajutiste maavalitsuste kulud 1933./34. a. aruannete järele	„ 56
Administratiivaktide õigusjõust — Joh. Kaiv	„ 61
Eesti Maaomavalitsuste Liidu ja omavalitsuste tegevusest	„ 62
Kuulutusi	„ 50

Kuulutatakse maksvusetuks:

- 1) Anna Udras'e isikutunnistus, väljaantud Kulje vallavalitsusest 16. juunil 1923. a. nr. 1092 all (Kaitse nr. 067314).
- 2) Peeter Mihkelsoni hobusepass, väljaantud Mäksa vallavalitsusest 15. novembril 1922. a. nr. 550 all.

Vallavalitsustele.

Hobusepasside ja teiste dokumentide maksvusetaks tunnistamisest on kõige kasulikum kuulutada meie ajakirjas „Maaomavalitsuses“.

„Maaomavalitsuse“ toimetatus.

Eesti Omavalitsuste Kinnitus A.-S.

„OMA“

**Põhi- ja tagavarakapitalid üle
Kr. 520.000.—**

toimetab

tule-,

elu-,

rahe-,

koduloomade-,

murdvarguse- ja

klaasikindlustusi

Edasikindlustuste vastuvõtmine valdade vastastikku kindlustusseltsidelt.

Seltsi osanikkudeks on kõigi maakondade omavalitsused, paljud linna-, alevi- ja valdade omavalitsused.

Seltsil omad majad Tartus ja Viljandis.

Juhatus ja peakontor: Tartus, Riia tn. 41, telef. 44 ja 5-62.

Peaagentuurid:

Tallinnas, Väike-Karja tn. 3, telef. 437-59.

Rakveres, Viru Pangas, telef. 109.

Pärnus, Rüütli tn. 29, telef. 2-30.

Agentuurid kõigil pool üle maa.

Tähelepanu!

Liidu laos on veel piiratud arvul saadaval

„Sundnormide kogu maaomavalitsuste kohta“

Koostanud E. Maddison ja J. Kaiv.

Liidu juhatuse otsusega on otsustatud, et likvideerida ladusolevat vähest tagavara lõpulikult ja et vastutulla raamatu tarvitajatele, müüa viimaseid eksemplare broshüüritult 6 krooni ja nahkkoites 8 krooni 50 senti eksemplar.

Raamat sisaldab üle 1000 lehekülje ja mahutab eneses kogu vene- kui ka omariikluse aegse normide kogu maakonna-, valla-, alevi- ja osaliselt ka linnaomavalitsuste kohta.

See raamat ei tohiks puududa üheski omavalitsuse- ega riigiasutuses ja on vajaliseks käsiraamatuks igale omavalitsustegelasele ja ka igale kodanikule.

Tellimised saata: Eesti maaomavalitsuste liit,
Tallinn, S. Roosikrantsi 12.

Meie maanteede senine ehituspoliitika ja selle edaspidiseid sihtjooni*).

Paul Mäggi.

Meie maanteede ajaloolise arengu, teedevõrgu, teede korrashoiu ja ehituse korralduse kohta puuduvad meil kahjuks vajalised andmed ja kui neidki arhiivides olemas on, siis ei ole nende küsimuste uurimiseni seni veel jõutud. Oli ju kindlasti olemas teatav korraldatud maanteede võrk, mis oli ühendajaks linnade, asulate ja külade vahel. Tema ehituse ja korrashoiu kohta võib ainult seda oletada, et see teostati sundkorras, mis vist pärastpoole väljakujunes kohustuseks, mis lasus maapidajail. Esimesed kirjalikud andmed selle kohustuse olemasolust ja reguleerimisest on leida 1668. aastast Liivimaal Rootsi ajal. Seega astub naturaalkohustus Liivimaal ja vist ka hiljem Eestimaal korralikult reglementeeritud koormatusena maapidajate ellu ja see korraldus on üldjoones maksev praeguseni. Selle korralduse ülesanne oli olemasolevate maanteede korrashoid sellisel tasemel, et läbisõit nendel oleks võimaldatud aasta läbi. Uute teede ehitused jäetakse eraalgatuse hooldeks ja sarnaste uute teede sissearvamine üldteedevõrku, mis tagab ka nende edaspidist korrashoidu, on seotud teatavate kitsendustega. Peab arvama, et maanteede võrk selle peale vaatamata siiski tublisti suurenes. Maanteesjanduse poliitika oli seega suunatud ainult selle peale, et olemas olevaid teid korrashoida läbipeasevuse tasemel, kuna uuendused ja paremate teede soetamine ei ole mitte selle poliitika ülesandeks. Teedekorraldamise aparaat on olnud seisuslise rüütelkonna käsutuses ja ta oli majandusliselt õige võimetu.

XIX sajandi viimasel poolel tekkib siingi väike muutus. Riigivalitsus ehitab tähtsamaid riiklisi magistraal teid (Riia-Pihkva killustiktee) ja annab sellega eeskujuga rüütelkonnale teede alal parema korra loomiseks ja paremate teede soetamiseks. Asutatakse Landratskolleegiumite juures erilised teedekapitalid, mille % saadud summadega rakendatakse tööle maanteesjanduse tehniline aparaat ja alatakse kivi- ja killustikteede ning betoon sildade ehitustega. Kuna teede-

kapitali summad, mida sai kasutada maanteede paremale järjele tõstmiseks, alaliste kapitali täienduste tõttu järjest suurenesid, siis asuti viimastel aastatel ka juba uute kruusateede ehitusele. Teedekapitali summade tarvitamise sihiks oli teeolude parandamine linnade juures (kiviteed), suuremate ja tehniliselt raskemate sildade ehitus ja kunstteede parandus ning korrashoid. Tihti peale aga ehitati kiviteed mitte sinna, kus neid üldhuvides hädasti vaja oli, vaid mõjukate mõisnikkude mõisate juurde ning ka uued kruusateed pidid tihti peale kohalikkude võimuste majanduslisi huvisid teenima. Tehniline organisatsioon koosnes inseneridest, teemeistritest, tee- ja sillavahtidest. Suuremate ehituste läbiviimine sündis eraettevõtjate läbi, kellele rikkalikult tasu makseti. Iseenesest olid teedekapitalide asutamised ja nendest saadud summadega maanteedeasjanduse olukorra tõstmine väga tarvilik ja seda oleks pidanud juba üks sajand varem tegema, kuid ei või märkimata jätta, et kuna see institutsioon seisis ainult ühe seisuslise kivi kätes, osutus summade kasutamine mitte igakord vastavaks maa üldhuvidele ja pealegi majandati äärmiselt pillavalt. Rööbiti sellega aga kestis kõikidel teistel teedel — kruusateedel — naturaalkohustus edasi. Naturaalkohustuse koorma kergenduseks on aga kogu selle aja jooksul väga vähe tehtud. Ülekohtune teekohustuse veeretamine ainuüksi talupidajate õlgadele, kusjuures mõisad teeparandusest vabad olid, mitmed kitsendused materjalide saamiseks (kruusaaugud ei tohtinud tihedamalt asuda, kui 5 versta üksteisest) ei soodustanud kuidagi maanteede olukorra paranemist. Iseäranis suuremate puusildade ehitus kannatas selle korralduse all. Need löödi kokku palkidest ja laudadest primitiivselt, asjatundmatu ja ebaratsionaalselt tehniliste teadmiste, tööabinõude ja masinate puudusel. Kogu selle poliitika tagajärg oli, et meie maanteed läbi-päasetavad olid ainult suvisel kuival ajal. Kui tulid sõja ja revolutsiooni ajad, kus seegi vähene hoolitsemine maanteede eest soiku jäi, oli meie maanteede seisukord alla igasugust arvustust. — Täpseid andmeid maanteede võrgu suuruse kohta

*) Ettekantud Liidu nõukogu koosolekul 27. veebruaril 1935. a.

veneaja kohta ei ole, aga mitmesuguste kokkuvõtete varal tuleb arvata, et maanteid, meie I ja II klassi sarnaseid teid oli 11.000 km, sellest arvust umbes 300 km kivi ja killustikkeid.

Eesti Vabariigi loomisel ja algaastatel ei osatud vana maanteeasjanduse organisatsiooni asemel ka midagi uut luua, vaid restaureeriti endine kord: Landratskolleegiumi teedekapitali tehnilise aparadi asemele astus Maanteede ja Sisemiste Veeteede valitsus oma kohapealsete tehniliste jõududega, kes hakkas hoolitsema kunstteede ja sildade eest, ning naturaalkohustuse täitmine jäi maapidajate hooleks edasi, seekord juba Maakonnavalitsuste järeelvalve all. Naturaalkohustust laiendati kohe ka mõisamaade peale. Maakonnavalitsused siiski ei piirdunud ainult järeelvalve ülesannetega, vaid asusid teedeasjanduse alal agaramalt tööle, asutati teede osakonnad, ehitati uusi teid ja parandati eriti halbu teesosi kruusateedel uue eelarvete krediitidega ja püüti naturaalkohustust kergendada ja õiglaseks muuta. Kuigi ka siin summad olid õige piiratud, suudeti nii mõndagi ära teha. Varsti aga ilmnes, et kohtadel töötavad ühesuguse ülesande teostamisel kaks rööbiti organisatsiooni: üks riiklik, teine maavalitsuse oma, kuna selle järele mingit tarvidust ei olnud. Sellest seisukohast väljudes kaotati 1. V. 1923. a. Maanteede ja Sisem. Veeteede valitsus ära ja jäeti Teedeministeriumi juurde ainult Maanteede järeelvalve inspeksioon. Kõik maanteede ehituse ja korrashoiu tööd läksid Maakonnavalitsuste kätte. Ühes sellega juhiti sinna ka need riiklikud summad, mis olid määratud maanteede olukorra tõstmiseks. Sarnane ümberkorraldus parandas olukorda sellega, et nüüd oli kohtadel kogu teedeasjandus koondatud ühte asutusse, ning võis plaanikindlalt teutseda vastavalt kohalikele oludele ja suuremate rahaliste võimaluste raamides. Selle ajastu (1923—1928) maanteede ehituspoliitika oli suunatud selle poole, et 1) korda seada ja ehitada suuremad sillad 2) läbipeasmata maanteed suure koormatusega muuta kiviteedeks, 3) kergendada naturaalkohuslaste halvemate teesoad korrashoidu kapitaalparandustega 4) ehitada uusi maanteid vajalikkudes sihtides. — Olgugi, et kõik tehtud sai, et naturaalkohustust kergendada, õiglaseks muuta ja parandada, pidi järjest veenma, et kõik abinõud siin ei aita, naturaalkohuslaste kruusatee ei näidanud pa-

ranemise tendentsi. Selle ajastu ideaalseks maantee tüübiks vastavalt meie oludele ja rahalistele võimalustele loeti kiviteed. Üks selle ajajärgu iseloomustavaks nähteks oli see, et jõuvankrite arv ja liikumine hakkas õige intensiivselt suurenema, nõudes enesele juba tähelepanu ka maanteede korrashoidjate asutuste poolt. 1926. a. alates said kruusateedele tööle rakendatud esimesed teehöövlid, mis töid suure pöörde kruusateede korrashoiu korralduses. Teehöövel tegi senised auklised, lamedad ja rööplised maanteed siledaks ja kuivemaks, mille tõttu liiklemine nendel märksa kergenes, korrashoid paranes ja sõitjatele muutus liiklemine paremaks ja mõnusamaks kui senistel kunstteedel. Selgus, et teehöövlite abil meie kruusateed on võimalik sarnasele tasemele viia, mis meie liiklemist täiesti rahuldaks. Rööbiti teehöövlite tööle ilmnes ka, et tee kruusatamise juures on äärmise tähtsusega kruusa kvaliteet. Katsed sõelutud ja kunst kruusaga tõendavad seda. Ka järjest suurenev jõuvankrite liiklemine tingis hoopis paremaid maanteid, kui seni. Ikka enam selgus, et meie maanteede ehituspoliitika peab suunatud saama täiel määral kruusateede väljaehitusele ja heale korrashoiule. Seda enam oli selge, et seda tööd ei saa mitte teostada ainult käsi, vaid siin tulevad igasugused masinad tööle rakendada, milletõttu naturaalkohuslased olid võimetud seda tööd läbi viima. Kiviteed, kui kallid ja ebamugavad maanteed, jäid tahaplaanile. Kõikide nende arvamuste ja kogemuste areng viis sellele, et 1928. a. ilmus uus maanteede seadus, mis lõi hoopis uue olukorra meie vabariigi maanteede asjanduses. Aastad 1923.—28. olid meil seega ülemineku ja otsingute ajajärk. Algul oli sihiks parandada meie kiviteede võrku, püüda parandada üldist teede olukorda. Aastate kestel aga nihkusid esiplaanile kruusateed, nende areng, väljaehitus ja korrashoid, ühes sellega kerkis päevakorrale ka naturaalkohustuse kaotuse küsimus. 1928. aastaks oli meil maanteid: I klassi — 3530 km., II klassi — 8781 km., kokku 12.311 km., nendest 625 km. kivi ja killustikkeid.

Maanteede seadusega tekkis suur muudatus kogu meie teedeasjanduse olukorras ja poliitikas: reorganiseeriti teid ehitav ja korraldav organisatsioon, loodi eriline teedekapital, kaotati naturaalkohustus kõigil I ja osalt II kl. maanteedel, võttes teedekapitali korrashoiule 5626 km. maanteid, ehk 46% kogu I ja II kl. teede

võrgust, ühtlustati ja koordineeriti kogu maanteeasjandus üle riigi, kaotati ja muudeti palju aastasadu kehtinud seadused ja määrused, ja avati tee ja võimalus sammuda maanteede korrashoiu ja ehituste tööde moderniseerimiseks.

Lihtsad kivi ja killustik teed, kui iganenud teede liigid muutusid koormavateks lülideks teedevõrgus, neid püüti parandada bituumen ehk tsement katetega, ehk kaeti kruusaga, et sõitu nendel pehmen-dada ja loobuti uute kiviteede ehitamisest. Uued kruusateed ehitati kivialusega suurema liiklemise puhul, pandi rõhku parema pikki ja põikprofiilile, asuti kõveruste vähendamisele. Sildade ja truupide ehituse juures pääsis täiesti maksu-vele põhimõte, et edaspidi tuleb puust konstruktsioonidest üle minna kivi ja betoon ehitistele. Maanteed klassifitseeriti uuesti, suurel arvul pandi tööle igasugused teedehitusmasinad, mehaniseeriti töö ja veod. Ning kõige suuremat tähelepanu suunati kruusateedele. Järjest arenevate katsete ja kogemuste varal, masinate kasutamise teel ja sõelutud ning kunstkruusa tarvitamise teel jõuti niikaugele, et Eesti maanteed muutusid paremateks, kui mujal naaberriikides. Kui oleks võimalik olnud samas suunas ja samade rahaliste ressurssidega edasi töötada, nagu 1930.—31., siis oleks praegu meie maanteede seisukord tõesti hea olnud. Oli juba üsna liigidal järgmine suur ülesanne: kaotada naturaalkohustus ka II klassi teedel, asuda kavakindlale moodsale maanteede väljaehitusele ja moderniseerimisele ja rakedada ehitusmasinad ka III kl. teedele. Kuid majandusline kriis muutis olukorda. Teedekapitali tulud hakkasid kokku-kuivama ja kogu tegevus oli sunnitud enast koonduma.

Maanteede seaduse § 21 alusel määrati teedeolukorra tõstmiseks ja naturaalkohustuse kaotamiseks riigi poolt järgmisi summe:

1929/30. a.	1930/31. a.	1931/32. a.
3.000.000	3.500.000	4.000.000
1932/33. a. 1933/34. a.		
4.500.000	5.000.000	krooni
tegelikult aga saadi 1) riiklist toetust		
2.576.716	2.795.080	2.399.517
ehk 86%	80%	60%
1.295.349	1.024.864	krooni
28%	20%	seaduses et-
tenähtud normist.		

Peale selle saadi jõuvankrite ja beniini maksu

224.363	306.304	268.658
398.004	520.150	krooni

ehk kokku riiklikke summe:

2.801.079	3.101.384	2.668.175
ehk 93%	89%	67%
1.693.353	1.545.014	krooni
38%	32%	seaduses ette-
nähtud normist.		

Kuid vahepeal paremaks muutunud maanteed arendasid üle maa märksa suurema liiklemise, iseäranis jõuvankrite alal, ka teede koormatus oli suuresti tõusnud ja loomulikult nõudsid maanteed järjest enam tööd ja kulu jooksvaks korrashoiuks. Masinate park hakkas vananema ja nõudis korrashoiuks jällegi suuremat kulu. Eesti raha väärtuse vähenemine tõstis osalt materjalide ja tööjõu hinda. Ja nagu eelmisest tabelist näha teedekapitali tulud järjest vähenesid. Ka 1934/35. a. ei olnud olukord parem. Need aastad olid kõik raskemad; tuli vallandada vilunud personaali, osa masinaid seisma panna, ära jätta vajalikud uued ehitised ja kapitalparandused, jätta hooletusesse osa teedekapitali arvel korraspeetavad kruusateed. Neil viimastel 3 aasta kestel ei ole teed kaugeltki seda normi kruusa saanud, mis vajalik iga aasta kruusa katte uuendamiseks kulunud, äratolmanud ja ärauhutud kruusa asemele. Normide kohaselt peavad I kl. teed 100 kantmeetrit ja II kl. teed 75 kantmeetrit kruusa aastas saama, ehk kõik teedekapitali teed kokku 508.000 kmtr.

Tegelikult on pandud:

1929/30. a.	1930/31. a.	1931/32. a.
93.000	236.164	281.164
ehk 18%	46%	56%
1932/33. a. 1933/34. a.		
214.700	140.000	kant-mtr. kruusa
42%	27%	nõutavast arvust
ja viimasel aastal 34/35. veel vähem.		

Kruusateede peale otseselt kulutatud summad, ilma lisa ja administratsiooni kuludeta on aastate jooksul järgmised (korrashoiu peale).

1929/30. a.	1930/31. a.	1931/32. a.
485.000	1.223.572	1.233.815
1932/33. a. 1933/34. a.		
773.938	601.066	krooni.

Seega, kui arvestada, et normide kohaselt iga aastane kruusateede korrashoid maksab I kl. teede peal jooksev kilomeeter 245 krooni ja II kl. teede peal — 190 kr., keskmiselt j. km — 225 kr., on kulutatud nende aastate kestel:

87 kr.	219 kr.	220 kr.	113 kr.	101 kr.
ehk 39%	97%	98%	50%	45%
normaalsest.				

Kruusateede kandev aluspind, mis aastate jooksul kruusatamisega on loodud, on praegu kulumise hädahoos ja kui ta täiendust ei saa, on kindel, et meie maanteed muutuvad jälle kevadel ja sügisel põhjatuks. Teede hõõveldamine siin enam ei aita, ta võib kohati koguni kahjulik olla, kuna ta osaliselt purustab kõva maantee kandepinda. Sildade ja truupeide seisukord on muret äratav: ei ole enam nii palju raha, et neid uuendada ehk kapitaalselt parandada, tuleb kerge remondiga ja lappimisega nad enam-vähem kandekõlblikus olekus pidada. Siin võivad edaspidi katastroofid vältimatud olla.

Olid kindlad lootused, et 1935/36. a. eelarve toob siin parandust. Selles mõttes asuti õige laiaulatusliste kavade koostamisele ja tegelikkude ettevalmistustööde tegemisele. Ka maanteede võrk võeti reviderimisele. 1935. a. koostatud võrk sisaldab I kl. teid 2456 km, II kl. teid 8224 km, kokku 10680 km, selles hulgas 751 km kunstteid. Teedekapitali korrashoida on üle riigi 6059 km maanteid ehk 57% I ja II kl. teede võrgust. Seega suurenes teedekapitali teede võrk 433 km võrra, mis võrdlemisi halvas seisukorras.

Tundub aga, et need lootused olukorra paranemiseks teedekapitali summade alal ei täitu. Summaarselt vahest käesoleva aasta toetus ületab eelmist, kuid seda suurendamist ei saa kasutada teede korrashoiu peale, kuna see läheb eriotstarbeks: uute üksikute suurte sildade ehituseks, strateegiliste teede ehitus ja mõningate uute maanteede ehituseks.

On mõnelt poolt avaldatud arvamisi, et arvestades järjest suureneva jõuvankrite liiklemisega, tuleks esimeses jones hoolt kanda selle eest, et meie maanteed muutuksid sirgeks vähema pikkikallakuga ja tugeva aluspinnaga. Selle nõude läbi viimiseks tuleks töö ja rahaline jõud suunduda selle peale, pannes vähem rõhku kruusateedele, kui liig kõverad ja pikad, korrashoiule. Samuti tuleks hoogsalt asuda suurte väärtuslikkude sildade ehitusele, luues suuri tööüksusi, sest paratamata tuleb nende ehitustega edaspidi arvestada; tuleks ehitustegevus, praeguse differentseerimise teel suunduda suuremate ehituskomplektide raamidesse, et luua suuremaid ja silmnähtavamaid ehitusväärtusi.

Need põhimõtted on isenesest õiged ja tarvilikud, kui mitte arvestada meie majanduslise jõuga. Meie praeguste rahaliste ressursside juures aga tuleb selle

suuna teostamise juures paratamata arvestada sellega, et selle all kannatavad meie korraspeetavad kruusateed uue valdavas enamuses, ja kapital, mis on paigutatud meie maanteedesse ja mida need maanteed enesest moodustavad, väheneb. Ühes sellega saab hävitatud ja takistatud korralik liiklemine meie teede võrgus.

Meie maanteede väärtus, arvestades tema ehituskuludega on suur: ligi 200 miljoni krooni ja selle korrashoiuks meie suudame anda ainult 0,3% selle kapitali suurusest. Seda on äärmiselt vähe! Ühtki ehitist ei suudeta sarnase vähese korrashoiu kuluga hoida endises väärtuses, rääkimata veel tema olukorra tõstmisest.

Teede õgvendamine, s. t. peaaegu uute teede ehitamine sisuliselt nõuab aga suuri kulusid. Selle summaga, mis meie praegu suudame kulutada kruusateede korrashoiule (umbes 500.000 kr.), saaksime aastaks ainult ligi 60 km sirgeid teid teha. Ja sarnane ehitusprogramm käiks meile üle jõu.

Suurte monumentaalsete sildade ehitamine on küll vajalik, aga kui nad tulevad ehitusele teiste kokkuvarisevate sildade ja truupeide arvel, ehk teede korrashoiu summade arvel, siis on karta raskusi liiklemises. Nende ehitus peaks teostatama erakordsete krediitide arvel ja piirides.

Kokkuvõttes tuleb konstateerida järgmist:

1) silmas pidades meie maarahva olulisi nõudeid liiklemise alal, arvestades praeguse liiklemise intensiivsusega ja koormatusega näib, et praegune maanteevõrk üldiselt rahuldab nõudeid.

2) maanteede asjanduse peaesmärk peab olema olemas-olevat teede võrku korrashoida, iseäranis kruusateede alal, lugedes seda viimast ala kõige tähtsamaks ja olulisemaks ja liiklemiseks meie oludes kõige soodsamaks.

3) teedekapitali arvel korraspeetavad maanteed peavad täiel määral korraspeetud olema ja oma seisukorra poolest paremad kui nat. koh. korras parandatavad maanteed.

4) teede korrashoiu tööd peavad läbi viidud saama üle maa ühtlaselt, eelistamata üksikuid maakohti ja piirkondi, arvestades muidugi sealjuures ka liiklemise intensiivsuse ja koormatusega.

5) tuleb jätkata senist suuna sildade ja truupeide ehitamisel, asendades puust ehitised betoon ja kivi ehitistega; samuti püüda vabaneda kivi teedest ja vesimaka-

dam killustikteedest, kattes neid suurema liiklemise puhul moodsate permanent katetega ehk vähema liiklemise juures muutes neid kruusateedeks kivialusel. Sildade ehituse alal arvestada esimeses järjekorras ehituse äärmise tarvilikkusega.

6) maanteede õkvendamised, pikki-profiili reguleerimised ja muud vajalikud tööd teede olukorra tõstmiseks ja kohandamiseks jõuvankritele on tarvilikud, kuid nende tööde toetamine peaks olema sõltuv vabadest summadest mis ülejäävad hädavajalikest teede korrashoiu töödest ja sildade ning truupide ehitustest.

7) naturaalkohustus, kui iganenud ja ebaratsionaalne teeparanduse viis peab kaduma. Eelseisvaks ülesandeks peaks olema kõikide II klassi maanteede korrashoiule võtmine teedekapitali arvele ja III kl. teede korrashoiu kergendus ehitusmasinate abil.

Kõige selle juures tuleb konstateerida vastuvaidlemata tõsiasi ja et

1) meie maanteed eriti teedekapitali kruusateed ei ole kaugelt veel mitte sarnases seisukorras, et neid võiks heaks nimetada, kuna kevadel ja sügisene liiklemine nendel väga raskendatud on.

2) praeguste teedekapitali rahaliste tulude juures on võimatu teostada maanteede ja sildade korrashoidu ja sarnase edasikestmine hävitab suure osa tehtud tööst ja viib meie maanteed läbipeasemata seisukorda. Seda enam on takistatud uute tööde teostamine ja süstemaatiline maanteede võrgu moderniseerimine ja väljaehitus uuemate liiklemisnõuete kohaselt.

Need esildatud seisukohad ja arusaamised on väljaarenenud mitmeaastasest tööst ja kogemustest. Need on tingitud mitte ainult maanteesajandusele lähedal seisvate tegelaste seisukohtadest ja muredest, vaid palju enam on siin kaalul meie maal elavate kaaskodanikkude elulised huvid ja õigustatud nõuded.

Kuidas tuleks vallavanemate mõju tõsta?

Viimasel Eesti Maaomavalitsuste Liidu nõukogu koosolekul kurtis üks valdade esindajaid vallavanemaid, et vallavanemate prestiiž vallavolikogudes olevat liig väike ja et vallavanem üksinda ei suutvat midagi ette võtta vallavolikogu 15-liikmelise koosseisu tahte vastu. Sellele lisaks märkis teine valdade esindaja, et vallavanema valimine vallas peaks toimuma valla täiskogu poolt, aga mitte nii, nagu praegu, kus vallavanema valib vallavolikogu ja vallavanem seega muutub volikogu käsualuseks, kes vallavanemat vallavolikogu koosolekul käsutada võib. Need mõlemad mõttesähvatused on väärt, et nende juures pisut lähemalt peatuda.

Küsimust, miks meie vallavanematel niivõrt väike prestiiž on vallavolikogu ees, analüüsima asudes, tuleb kõigepealt kahtsustundega konstateerida, et suur hulk valitud vallavanemaid ei vasta kaugeltki nendele ülesannetele, milliseid vallavanema vastutav amet nendele peale paneb.

Vallavanem peab olema esmajoones säärane mees, kellel on vallahava seas suur poolehoid ning täieline usaldus. Ta peab olema mees, keda vallahavas austab ja kes vallavalitsuse asjadeajamisel on täiesti erapooletu ja vilunud ilma, et

ta tarvitseks iga vähemagi allkirja andmise juures vallasekretärit, kes ometi temale allub, head nõu ja juhatust küsida. Lõpuks peab vallavanem olema samasugune iseseisev juht ja kõrgesti austatud isik oma vallas, nagu seda on kindral oma väeosas ja riigivalitseja riigis. Sellase vallavanema juures kaoks ka lõpulikult sarnased kurvad väärnähted, et vallavanem ei suuda vallavolikogust kõrgemale tõusta, vaid jääb selle varju.

Teiseks põhjuseks, miks meie praegused vallavanemad vallahavale enam vähem kõrvalisteks isikuteks jäävad ja mingit prestiiži vallahava ees ei oma, on praegused viletsad töötamistingimused meie vallamajades. Vallahavas näeb oma vallavanemat ja valla juhti väga vähe vallamajas, kui ametiasutuses. Peaaegu kõigis meie valdades on kantseleipäevadeks määratud vaid üksainus päev nädalas ja vist ainult mõnes üksikus vallas on kantseleipäevi ka kaks nädala kohta. Neil kantseleipäevadel käibki siis vallavanem valla kantseleis, kus tal kindlat tööruumi ei ole. Vallavanem on sunnitud oma jutud maha ajama sekretäri laua nurga juures, kus ta annab ka oma allkirjad kuhu vaja ja kaob jälle oma igapäevase töö ja

Ajutiste maavalitsuste kulud

Kulude nimetus	Harju		Järva		Lääne		Petseri		Pärnu	
	Kr.	%	Kr.	%	Kr.	%	Kr.	%	Kr.	%
Korralised kulud.										
Peatükk I. MAAVOLIKOGU.										
1. Sõidu- ja päevarahad	2.468.—	0,64	1.458.—	0,54	954.—	0,29	1.637.—	0,66	1.782.—	0,41
2. Protokollide koostamine	30.—	0,01	—	—	—	—	300.—	0,12	50.—	0,01
3. Maavolikogu valimised	—	—	—	—	—	—	48.—	0,02	—	—
Peatükk I kokku	2.498	0,65	1.458.—	0,54	954.—	0,29	1.985.—	0,80	1.832.—	0,42
Peatükk II. MAAVALITSUS.										
1. Palgad	27.816.—	7,28	18.285.—	6,81	20.602.—	6,25	19.892.—	8,01	28.996.—	6,59
2. Teenistusvanuse tasud	1.948.—	0,51	1.740.—	0,65	—	—	—	—	—	—
3. Kortserid	—	—	1.187.—	0,44	—	—	—	—	—	—
4. Arstiabi	467.—	0,12	374.—	0,14	256.—	0,08	87.—	0,03	296.—	0,07
5. Perekonna abiraha	—	—	433.—	0,16	—	—	—	—	—	—
6. Sõidu- ja päevarahad	1.661.—	0,44	2.673.—	1,00	794.—	0,24	1.623.—	0,65	1.217.—	0,28
7. Lisatööde tasud	7.413.—	1,94	357.—	0,14	131.—	0,04	299.—	0,12	94.—	0,02
8. Kantselei	4.984.—	1,30	3.124.—	1,16	3.559.—	1,08	2.787.—	1,13	4.740.—	1,08
9. Majapidamine	4.168.—	1,09	738.—	0,27	552.—	0,16	789.—	0,32	294.—	0,06
10. Muud kulud (kom. ja esind.)	374.—	0,10	—	—	—	—	1.218.—	0,49	—	—
Peatükk II kokku	48.831	12,78	28.911.—	10,77	25.894.—	7,85	26.695.—	10,75	35.637.—	8,10
Peatükk III. SOTSIAAL-ADMINISTRATSIOON.										
1. Juriskonsult	330.—	0,09	—	—	—	—	—	—	—	—
2. Vangimaja kuraator	360.—	0,09	60.—	0,02	120.—	0,04	—	—	180.—	0,04
3. Vallasekretäride lisatasud	934.—	0,25	—	—	—	—	—	—	—	—
4. Omaval. tegelaste teadm. täiend.	90.—	0,02	—	—	—	—	94.—	0,03	—	—
5. Valla- ja alevival. revideerimine	349.—	0,09	188.—	0,07	267.—	0,08	247.—	0,11	185.—	0,04
6. Tuletõrje toetus	—	—	188.—	0,07	440.—	0,13	400.—	0,16	585.—	0,13
7. Postijaamad	457.—	0,12	193.—	0,07	—	—	—	—	—	—
8. Öömajad	575.—	0,15	—	—	—	—	—	—	—	—
9. Vangide söögi ja öömaja kulud	—	—	—	—	177.—	0,05	—	—	—	—
10. Arhitekt	—	—	—	—	—	—	—	—	1.395.—	0,32
11. Maaposti veo korraldamine	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Peatükk III kokku	3.095.—	0,81	629.—	0,23	1.004.—	0,30	741.—	0,30	2.345.—	0,53
Peatükk IV. HARIDUS.										
1. Koolinõunikud	1.145.—	0,30	979.—	0,36	1.614.—	0,49	672.—	0,27	1.384.—	0,32
2. Tagavaraõpetajad	1.169.—	0,30	82.—	0,02	544.—	0,16	—	—	503.—	0,11
3. Asetäite tundide tasu	58.—	0,01	959.—	0,36	—	—	—	—	123.—	0,03
4. Arhitekt	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
5. Õpetajate arstiabi	2.005.—	0,52	1.430.—	0,54	1.891.—	0,58	1.087.—	0,44	2.037.—	0,46
6. Haridustöö väljaspool kooli	2.323.—	0,62	72.—	0,02	32.—	0,01	332.—	0,13	413.—	0,09
7. Alg- ja täienduskoolid	1.067.—	0,28	2.200.—	0,82	—	—	—	—	6.933.—	1,58
8. Kes- ja kutsekoolid	10.346.—	2,71	9.742.—	3,64	25.354.—	7,69	—	—	15.257.—	3,47
9. Toetused	851.—	0,22	510.—	0,19	654.—	0,20	746.—	0,30	1.864.—	0,42
10. Muud kulud	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Peatükk IV kokku	18.964.—	4,96	15.974.—	5,95	30.089.—	9,13	2.837.—	1,14	28.514.—	6,48
Peatükk V. TERVISHOID.										
1. Personaal	30.688.—	8,03	6.532.—	2,43	17.877.—	5,42	9.885.—	3,98	17.361.—	3,95
2. Kantselei ja majand. kulud	616.—	0,16	374.—	0,14	821.—	0,25	—	—	560.—	0,13
3. Haiguste vastu võitlemine	573.—	0,16	513.—	0,19	216.—	0,07	478.—	0,19	287.—	0,06
4. Toetused	2.866.—	0,75	—	—	—	—	100.—	0,04	3.283.—	0,75
5. Haigemajade kulud	—	—	14.839.—	5,53	30.834.—	9,35	30.668.—	12,35	1.133.—	0,25
6. Laboratooriumide kulud	—	—	—	—	—	—	4.003.—	1,61	—	—
7. Emade nõuandepunktid	—	—	—	—	—	—	—	—	2.755.—	0,63
8. Muud kulud	115.—	0,02	—	—	—	—	—	—	—	—
Peatükk V kokku	34.858.—	9,12	22.258.—	8,29	49.748.—	15,09	45.134.—	18,17	25.379.—	5,77

1933/34. a. aruannete järele.

Saare		Tartu		Valga		Viljandi		Viru		Võru		Kokku	
Kr.	%	Kr.	%	Kr.	%	Kr.	%	Kr.	%	Kr.	%	Kr.	%
588.—	0,29	1.641.—	0,32	701.—	0,49	2.499.—	0,74	2.421.—	0,49	1.180.—	0,40	17.329.—	0,47
5.—	0,00	30.—	0,01	—	—	60.—	0,02	—	—	—	—	575.—	0,02
—	—	—	—	—	—	—	—	160.—	0,03	100.—	0,03	208.—	0,01
593.—	0,29	1.671.—	0,33	701.—	0,49	2.559.—	0,76	2.581.—	0,52	1.280.—	0,43	18.112.—	0,50
14.868.—	7,13	33.253.—	6,66	12.565.—	8,73	22.460.—	6,68	31.422.—	6,36	20.128.—	6,71	250.287.—	6,85
—	—	4.078.—	0,82	—	—	—	—	—	—	2.867.—	0,96	10.633.—	0,29
—	—	—	—	—	—	—	—	2.380.—	0,48	—	—	3.567.—	0,09
—	—	1.043.—	0,21	126.—	0,09	412.—	0,12	773.—	0,16	183.—	0,05	4.017.—	0,11
—	—	624.—	0,12	480.—	0,33	745.—	0,23	1.270.—	0,26	—	—	3.552.—	0,09
441.—	0,21	3.272.—	0,66	305.—	0,21	1.322.—	0,39	2.322.—	0,47	1.074.—	0,36	16.704.—	0,46
—	—	2.349.—	0,47	—	—	—	—	—	—	—	—	10.643.—	0,29
1.603.—	0,77	5.590.—	1,12	1.907.—	1,33	2.984.—	0,89	6.451.—	1,31	3.258.—	1,09	40.987.—	1,15
863.—	0,41	2.824.—	0,57	509.—	0,35	571.—	0,17	2.957.—	0,60	424.—	0,15	14.689.—	0,40
—	—	60.—	0,01	—	—	343.—	0,10	2.891.—	0,58	—	—	4.886.—	0,13
17.775.—	8,52	53.093.—	10,64	15.892.—	11,04	28.837.—	8,58	50.466.—	10,22	27.934.—	9,32	359.965.—	9,86
—	—	1.930.—	0,39	—	—	—	—	848.—	0,17	—	—	3.108.—	0,08
60.—	0,03	—	—	120.—	0,08	—	—	120.—	0,02	120.—	0,03	1.140.—	0,03
—	—	241.—	0,05	—	—	5.—	0,00	4.552.—	0,93	—	—	5.732.—	0,16
—	—	—	—	—	—	—	—	120.—	0,02	—	—	304.—	0,01
7.—	0,00	316.—	0,06	81.—	0,06	8.—	0,00	564.—	0,12	179.—	0,05	2.391.—	0,06
270.—	0,13	621.—	0,12	364.—	0,25	538.—	0,16	1.015.—	0,21	400.—	0,15	4.821.—	0,13
—	—	—	—	—	—	85.—	0,03	64.—	0,01	275.—	0,09	1.074.—	0,03
153.—	0,08	8.—	0,00	—	—	—	—	—	—	—	—	736.—	0,02
—	—	—	—	—	—	42.—	0,01	—	—	—	—	219.—	0,01
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1.395.—	0,04
—	—	1.137.—	0,23	—	—	—	—	—	—	—	—	1.137.—	0,03
490.—	0,24	4.253.—	0,85	565.—	0,39	678.—	0,20	7.283.—	1,48	974.—	0,32	22.057.—	0,60
755.—	0,36	2.825.—	0,57	481.—	0,33	1.470.—	0,44	2.505.—	0,51	1.071.—	0,36	14.901.—	0,41
371.—	0,18	1.709.—	0,34	123.—	0,09	649.—	0,19	742.—	0,15	564.—	0,19	6.456.—	0,18
—	—	82.—	0,01	—	—	—	—	66.—	0,01	6.—	0,01	1.348.—	0,03
—	—	2.487.—	0,50	—	—	—	—	655.—	0,13	—	—	3.142.—	0,09
1.119.—	0,54	3.953.—	0,79	914.—	0,63	1.166.—	0,35	2.925.—	0,59	1.591.—	0,54	20.118.—	0,55
43.—	0,01	752.—	0,15	65.—	0,05	30.—	0,01	2.248.—	0,46	494.—	0,16	6.804.—	0,19
14.742.—	7,07	3.026.—	0,61	2.856.—	1,99	9.936.—	2,96	4.862.—	0,98	480.—	0,16	28.334.—	0,78
903.—	0,43	11.989.—	2,41	6.888.—	4,78	34.416.—	10,25	8.594.—	1,75	18.423.—	6,14	146.788.—	4,02
—	—	1.650.—	0,33	184.—	0,13	150.—	0,04	7.548.—	1,53	2.786.—	0,93	28.185.—	0,77
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1.650.—	0,04
17.933.—	8,59	28.473.—	5,71	11.511.—	8,00	47.817.—	14,24	30.145.—	6,11	25.469.—	8,49	257.726.—	7,06
13.463.—	6,45	40.379.—	8,09	8.819.—	6,12	16.987.—	5,06	27.726.—	5,61	18.398.—	6,13	208.115.—	5,70
237.—	0,11	1.339.—	0,27	214.—	0,15	378.—	0,11	716.—	0,15	302.—	0,10	5.557.—	0,15
457.—	0,22	3.944.—	0,79	550.—	0,39	240.—	0,07	4.815.—	0,98	951.—	0,32	13.024.—	0,36
—	—	250.—	0,05	—	—	593.—	0,18	500.—	0,10	4.100.—	1,37	11.692.—	0,32
24.399.—	11,69	—	—	—	—	13.713.—	4,08	—	—	—	—	115.586.—	3,17
1.493.—	0,71	—	—	—	—	1.928.—	0,57	407.—	0,08	—	—	7.831.—	0,21
—	—	1.484.—	0,30	—	—	598.—	0,18	—	—	—	—	4.837.—	0,13
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	115.—	0,01
40.049.—	19,18	47.396.—	9,50	9.583.—	6,66	34.437.—	10,25	34.164.—	6,92	23.751.—	7,92	366.757.—	10,05

Kulude nimetus	Harju		Järva		Lääne		Petseri		Pärnu	
	Kr.	%	Kr.	%	Kr.	%	Kr.	%	Kr.	%
Peatükk VI.										
HOOLEKANNE.										
1. Lahtine hoolekanne	12.632.—	3,31	6.687.—	2,49	12.395.—	3,76	6.180.—	2,49	19.012.—	4,32
2. Lastekodude kulud	14.120.—	3,70	13.174.—	4,91	—	—	—	—	21.093.—	4,80
3. Vanade- ja vigastekodude kulud	4.006.—	1,05	9.678.—	3,61	9.517.—	2,89	1.637.—	0,66	49.509.—	11,26
4. Töõbörside kulud	59.—	0,01	—	—	—	—	—	—	61.—	0,01
Peatükk VI kokku	30.817.—	8,07	29.539.—	11,01	21.912.—	6,65	7.817.—	3,15	89.675.—	20,39
Peatükk VII.										
PÕLLUMAJANDUS.										
1. Personaal	1.161.—	0,30	1.876.—	0,70	3.032.—	0,92	5.056.—	2,03	1.747.—	0,40
2. Põllumaj. kultuuri arendamine .	1.158.—	0,30	1.225.—	0,46	598.—	0,18	1.471.—	0,59	332.—	0,07
3. Toetused	2.259.—	0,59	200.—	0,07	975.—	0,29	—	—	—	—
4. Muud kulud	267.—	0,07	—	—	—	—	—	—	—	—
5. Põllutöökoolide kulud	2.208.—	0,59	9.284.—	3,46	3.491.—	1,06	—	—	—	—
6. Kodumajanduskoolide kulud . . .	4.129.—	1,08	—	—	1.443.—	0,44	—	—	—	—
7. Loomatervishoid	10.883.—	2,71	1.103.—	0,41	4.914.—	1,49	4.932.—	1,99	3.255.—	0,75
Peatükk VII kokku	21.565.—	5,64	13.688.—	5,10	14.453.—	4,38	11.459.—	4,61	5.334.—	1,22
Peatükk VIII.										
MAAVALITSUSE ETTEVÕTTED.										
	873.—	0,23	470.—	0,18	2.550.—	0,77	—	—	—	—
Peatükk IX.										
VARANDUSED.										
1. Kinnisvarad	6.417.—	1,68	716.—	0,27	818.—	0,25	2.899.—	1,17	2.536.—	0,57
2. Vallasvarad	195.—	0,05	107.—	0,04	74.—	0,02	296.—	0,12	34.—	0,01
Peatükk IX kokku	6.612.—	1,73	823.—	0,31	892.—	0,27	3.195.—	1,29	2.570.—	0,58
Peatükk X.										
KAPITALID.										
	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Peatükk XI.										
LAENUD.										
1. Laenude protsendid	961.—	0,47	4.815.—	1,79	8.158.—	2,47	3.468.—	1,44	378.—	0,08
2. Laenude tasumine	1.753.—	0,25	23.965.—	8,94	4.971.—	1,51	9.538.—	3,79	1.080.—	0,26
Peatükk XI kokku	2.714.—	0,72	28.780.—	10,73	13.129.—	3,98	13.006.—	5,23	1.458.—	0,34
Peatükk XII.										
MITMESUGUSED KULUD.										
	7.121.—	1,87	4.382.—	1,63	6.497.—	1,97	5.802.—	2,33	6.003.—	1,36
Korralised kulud kokku	177.948.—	46,58	146.912.—	54,74	167.122.—	50,68	118.671.—	47,47	198.749.—	45,19
Erakorralised kulud	993.—	0,26	7.200.—	2,68	19.500.—	5,91	54.922.—	22,11	31.038.—	7,05
Korralised ja erakorralised kulud kokku	178.941.—	46,84	154.112.—	57,42	186.622.—	66,59	173.593.—	69,58	229.787.—	52,24
Teedekapitali kulud	203.095.—	53,16	114.286.—	42,58	143.121.—	33,41	71.806.—	30,12	210.052.—	47,76
Kulude kogusumma	382.036.—	100%	268.398.—	100%	329.743.—	100%	248.399.—	100%	439.839.—	100%

Saare		Tartu		Valga		Viljandi		Viru		Võru		Kokku	
Kr.	%	Kr.	%	Kr.	%	Kr.	%	Kr.	%	Kr.	%	Kr.	%
9.931.—	4,76	10 009.—	2,00	6.940.—	4,82	3.242.—	0,96	16.668.—	3,38	14.437.—	4,81	118.133.—	3,24
5.673.—	2,72	19.279.—	3,87	1.916.—	1,34	7.760.—	2,31	10.886.—	2,20	8.797.—	2,94	102.698.—	2,81
3.507.—	1,68	18.199.—	3,65	6.784.—	4,71	17.295.—	5,15	9.961.—	2,02	29.614.—	9,88	159.707.—	4,38
—	—	3.500.—	0,70	1.547.—	1,07	—	—	—	—	400—	0,13	5.567.—	0,15
19.111.—	9,16	50.987.—	10,22	17.187.—	11,94	28.297.—	8,42	37.515.—	7,60	53.248.—	17,76	386.105.—	10,58
1.282.—	0,61	5.013.—	1,00	1.705.—	1,18	—	—	50.—	0,01	—	—	20.922.—	0,57
—	—	1.917.—	0,38	14.—	0,01	—	—	5.173.—	1,05	58.—	0,01	11.946.—	0,33
1.607.—	0,77	4.219.—	0,85	150.—	0,10	357.—	0,11	3.973.—	0,80	2.520.—	0,85	16.260.—	0,45
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	267.—	0,01
1.435.—	0,69	—	—	—	—	1.073.—	0,32	2.085.—	0,42	3.817.—	1,28	23.393.—	0,64
1.364.—	0,66	2.775.—	0,56	—	—	—	—	2.438.—	0,49	—	—	12.149.—	0,33
2.491.—	1,19	5.742.—	1,15	798.—	0,56	4.393.—	1,30	5.154.—	1,05	4.391.—	1,46	47.556.—	1,30
8.179.—	3,92	19.666.—	3,94	2.667.—	1,85	5.823.—	1,73	18.873.—	3,82	10.786.—	3,60	132.493.—	3,63
3.167.—	1,52	503.—	0,10	—	—	4.193.—	1,25	—	—	—	—	11.756.—	0,33
1.401.—	0,67	9.835.—	1,97	2.185.—	1,52	3.663.—	1,09	4.894.—	0,99	—	—	35.364.—	0,97
359.—	0,18	2.583.—	0,52	66.—	0,04	118.—	0,04	795.—	0,16	84.—	0,03	4.711.—	0,13
1.760.—	0,85	12.418.—	2,49	2.251.—	1,56	3.781.—	1,13	5.689.—	1,15	84.—	0,03	40.075.—	1,10
1.256.—	0,60	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1.256.—	0,03
1.908.—	0,91	3.904.—	0,78	—	—	1.824.—	0,55	3.583.—	0,72	2.000.—	0,67	30.999.—	0,85
2.323.—	1,12	14.359.—	2,88	—	—	—	—	5.131.—	1,04	8.763.—	2,92	71.883.—	1,97
4.231.—	2,03	18.263.—	3,66	—	—	1.824.—	0,55	8.714.—	1,76	10.763.—	3,59	102.882.—	2,82
3.079.—	1,48	16.067.—	3,22	1.761.—	1,22	3.372.—	1,00	24.063.—	4,87	3.319.—	1,10	81.468.—	2,23
117.623.—	56,38	252.790.—	50,66	62.118.—	43,15	161.618.—	48,11	219.493.—	44,45	157.608.—	52,56	1.780.652.—	48,79
3.337.—	1,60	10.000.—	2,00	9.250.—	6,42	59.890.—	17,83	40.000.—	8,10	—	—	236.130.—	6,47
120.960.—	57,98	262.790.—	52,66	71.368.—	49,57	221.508.—	65,94	259.493.—	52,55	157.608.—	52,56	2.016.782.—	55,26
87.837.—	42,02	236.166.—	47,34	72.593.—	50,43	114.454.—	34,06	234.250.—	47,45	142.267.—	47,44	1.632.927.—	44,74
208.797.—	100%	498.956.—	100%	143.961.—	100%	335.962.—	100%	493.743.—	100%	299.875.—	100%	3.649.709.—	100%

talituse juure. Selle töö eest ongi siis vallavanema palgaks määratud vallavolikogu poolt „saiaraha“, mis kõigub 5 ja 30 krooni vahel kuus.

Moodne vallavanem peaks aga hoopis teistsuguses olukorras töötama. Vallavanemal, kui teatava valitsemisüksuse juhatajal, peaks kõigepealt vallamajas olema eraldatud tööruum — kabinet, kus ta vallahvast võimalikult igapäev kindlaks määratud tundidel, äärmisel juhul aga päeva tagant ametiasjus võiks jutule võtta. On ju mõnelgi kodanikul asju vahel vallavanemaga nelja silma all kõneleda ja praeguses olukorras tuleb vallavanemal sel puhul kas eeskotta või õue ametiasju minna ajama! Ka vallavanema abidel peaks olema vallamajas oma tööruumid; kuid nendele piisaks vast ühest ainsast tööruumist kõigi jaoks. Siis peaks vallamajas ametiruumidena leiduma veel kantseleiruum, kus vallasekretär oma abijõudtega töötaks ja koosolekute saal, kus peetakse vallavolikogu ja vallavalitsuse koosolekuid, kuid mida võiks kasutada ka valla perekonnaseisumetnik abielude j. t. tähtsamate perekondliste sündmuste registreerimisel. Arvatavasti on peaaegu kõigis meie vallamajades võimalus ruumide otstarbekohasema ümberkorraldamise juures neid uuendusi läbi viia.

Kõik need eelpooltoodud ümberkorraldused aitaks kahtlemata tõsta meie vallavanemate langenu prestiiži niihästi vallahvasta kui ka vallavolikogu silmis, sest vallahvast puutub vallajuhiga siis tihedamalt kokku ja pealegi sellastes välistes tingimustes, mis ilmtingimata vallavanema mõjuvõimu suurendavad. Et aga see mõjuvõim veelgi suurem oleks, selleks võiks ju ka meie vallavanematel olla liitriigi Läti eeskujul mõnesugused välised ametitunnusmärgid, olgu need siis kaelaskantavad rahad, riigivapi kujutised või muud ametitunnusmärgid. Et välised tunnusmärgid aitavad ametlike isikute mõjuvõimu tunduvalt tõsta ja nende ees kodaniku aukartust äratavad, see on juba mitmekordselt tõeks tunnustatud, mida omakorda kinnitab ka meie kohtunike riietamine talaaridesse, mis oli tingitud just kohtu mõjuvõimu suurendamise tarvidusest.

Lõpuks kerkib aga kõigi nende ümberkorralduste juures esile see kõige tähtsam ja olulisem küsimus — kust võtta selleks kõigeks summe? Kui vallavanem peab iga päev teatud tundidel olema vallamajas ametikohuste täitmisel, siis ei saa ta muidugi läbi selle „saiarahaga“, mida vallavolikogu temale palgaks on määranud. Siin tuleks aga vallavanemale ja vallavalitsuse liikmetele, kui nad oma tööjõu vallale ohverdavad, selle tasuks ka vastav palk määrata. See palk ei pruugiks aga eriti kõrge olla, sest sarnasel juhul käiks selle maksmine vallakassale üle jõu. Aga seesugust palka, mis võimaldaks vallavanemale ja vallavalitsuse liikmetele maaoludes enam-vähem rahuldava äraelamise, peaksid meie vallad ka praegusel juhul ikkagi kuidagi viisi suutma maksta. Sel juhul tuleks ainult vallaomavalitsuste praegustes eelarvetes mõnesugused ümberkorraldused ette võtta. Aga palgaküsimust võiks ju ka üle riigi normeerida, võttes selle aluseks valla suuruse, elanike arvu ja majandusliku kandejõu.

Nende ridade kirjutajal on elavalt meeles üks tsaariaegne Vene ajakirjas ilmunud pilt allkirjaga „Vallavanem tuleb!“ See tsaariaegne pilt kerkis jälle elavalt silme ette, kui üks vallavanemaid nõukogu koosolekul soovi avaldas, et vallavanemad valitagu, nagu Vene ajal, valla täiskogu poolt. Milline aukartustäratav välimus tol vallavanemal seal pildil oma vallahvasta ees oli ja kuidas see vallahvast oma vallavanema tulekul alandlikult põrmu kummardas! Muidugi ei taheta sellega öelda, et ka meie vallahvast peaks vallavanema ees sarnane koeraalandus olema, aga vähemalt poole sellest aupaisusest peaksid meie vallavanemad ikkagi omama, et edukalt tegutseda valdade juhtimisel. Ja selle aupaisuse saavutamiseks tulekski ehk ka meil tulevikus valida vallavanemad valla täiskogude poolt.

Selles mõttes tuleks eelseisvate suurte reformide ajastul tingimata mõjuvaid samme astuda meie vallavanemate prestiiži tõstmiseks ja ka nende mõjuvõimu laiendamiseks.

J. Kg.

Administratiivaktide õigusjõust.

Joh. Kaiv.

(Järg.)

Nagu juba ülaltähendatud, ei leia meie oma administratiiv-kohtu praktikas otsekohe iseenesest tühiste aktide kohta käivaid otsusi. Küll on J. Valge raamatus — Riigikohtu adm.-osak. otsused 1920—1927 — järgmine kokkuvõte: „otsus, mis tehtud mittekompententse asutuse poolt, ei või jõusse astuda“ (Adm.-t. nr. 472—1926). Selle kokkuvõtte järgi paistab, et siin on tunnustatud ebakompententse otsuse tühisus.

2. Valitsusasutuse korraldus peab olema väljendatud niiviisi, et ei võiks tekkida kahtlus selle korralduse tõelikkuses. Selleks nähaiks harilikult administratiivaktide tarvis ette kindlad vormid. Niisugune vorm mängib õiguses üldiselt tähtsat osa: ta on akti väliseks tunnuseks, mis näitab, et akt on ehtne ja et ta on riiklik.

Vormi all mõistetakse avalikus õiguses mitmesugused nõuded aktide kirjalikkuse, nende väljakuulutamise, allkirjade ja aktide põhistuse suhtes.

Siiski ei ole võimalik seada üles üldist vorminõuet valitsusaktide suhtes. Küsimus võiks tekkida vast ainult nende aktide kirjalikkuse kohta. Kuid ka siin peab asuma seisukohale, et see on sunduslik vaid siis kui seda nõuavad erieeskirjad.

Juhul aga, kui maksvate eeskirjade järgi on nõuetav kirjalik vorm, toob selle mittetäitmise kaasa akti maksusetuse.

Kirjaliku nõude mittetäitmine, kui ilmselt jäme viga, peaks tooma kaasa akti tühisuse.

Ka meil puuduvad üldised eeskirjad administratiivaktide vormi kohta.

Tähtsamatest eeskirjadest sel alal võiksime mainida Põhiseaduse § 61 nõuet Riigivanema otsuste ja valitsemise korraldamise seaduse (RT 5 — 1934) § 21 Vabariigi Valitsuse otsuse suhtes.

Meil Venelt päritud seadusandlusest võiksime siin mainida Ministreeriumi seaduse (v. S. K. I k.) § 193, mille järgi ministrite ettekirjutused loetakse maksvaiks ainult siis, kui need on tehtud seaduse vormis. Kuid siseministri poolt allkirjutatud erakorralised korraldused tuleb täita ka siis, kuigi nad ei ole tehtud määratud vormis (§ 315). Terve rea Venemaalgi eeskirju administratiiv-aktide tegemise korra ja vormi kohta sisaldab

Üld. kub. s. (§§ 118—125). Need eeskirjad määravad: mitu allkirja peab iga väljaminev paber kandma. (Min. s. §§ 110—114), iga paber peab varustatama p'tseriga (§ 123) jne. Nendest eeskirjadest ei ole peetud meil aga täpselt kinni. Näiteks sisaldavad nendest kõrvalekaldu misi juba Vabariigi Valitsuse otsusega 21. dets. 1923. a. ametiasutustele tarvitamisele võtmiseks soovitatud Riigiasutuste asjaajamise juhtnöörid. Allkirjade suhtes leiame Riigikohtu otsustest järgmise nõude (Rkh. adm.-os. t. nr. 6—1923): „otsus on siduv isikule, kelle kohta ta tehtud, ainult siis, kui sellel asutuse liikmete allkirjad olemas“.

Erilisi vorminõudeid leiame mitmetes eriseadustes ja määrustes. Nii on määratud kindlaks kodakondsuse tunnistuse, isikutunnistuste, välispasside, rahvusvaheliste autode liikumise tunnistuste jne. vormid.

Ka väljakuulutamisest leiab erieeskirju, näiteks leiduste ja kaubamärkide registreerimise, ühingute registreerimise jne. kohta.

Administratiiv-aktide põhistamise kohta võiksime siin tuua mõned väljavõtted riigikohtu seisukohtadest selles küsimuses. Nii on riigikohus väljendanud järgmist:

Administratiiv-asutuste otsused, mille peale on edasikaebus administratiivkohtule ette nähtud, peavad põhistatud olema, sest muidu on kohtul võimatu hinnata kaevatud otsuse seadusepärasust (Adm.-t. nr. 379—1928).

Põllutöoministreeriumi otsused, Maa-seaduse põhjal tehtavad võõrandamise puutuvad otsused peavad, kui laialatuslise juriidilise tähtsusega aktid, olema põhistatud, sest vastasel korral on kohtul võimatu hinnata nende otsuste seadusepärasust (Adm.-t. nr. 294 — 1924).

Samuti nõuab riigikohus, et sõjaminister peab motiveerima oma otsused pensioni asjus (Rkh. adm.-os. o. nr. 40—1925).

Alkoholiliste jookide müügilubade andmisest keeldumise kohta käivad aktsiisi peavalitsuse otsused peavad põhistatud olema. Kuigi maksev seadus ei kohusta aktsiisi peavalitsust igal juhul alkoholiliste jookide müügilubasid andma, ei saa siiski sellest järeldada, et peavalitsus

võiks kodanikule, kelle õigused alkoholistide jookide müügikoha pidamises ei ole piiratud ja kes müügiloa saamiseks ettenähtud vormilikud nõuded on täitnud, loaandmisest ära öelda, ilma et ta äraütlemist põhjendaks, sest maksva korra järgi on asjast huvitatud isikul õigus edasi kaevata, kui otsus teda ei rahulda; kuid kui otsus on põhistamata, ei ole kõrgeal asutusel või administratiiv-kohtul võimalik hinnata kaevatud otsuse seadusepärast (Adm.-t. nr. 249—1928. „Õigus“ nr. 3—1928).

Üldreeglina võiks vorminõuete rikkumisel oletada akti vaieldavust. Siiski võib mõnel juhul vorminõude oluline rikkumine tuua kaasa akti tühisuse, näiteks, kui antakse välispass mittesetatud vormi järgi, või kui ei tehta kirjalikku akti, vaatamata seaduse sellekohasele nõudele jne. s. o. kui on tegemist olulise nõude ilmne rikkumisega.

3. Menetlusviigadest võiksime siin lühidalt puudutada neid, mis tingitud nende eeskirjade rikkumisest, mis puutuvad administratiiv-akti ajasse ja kohasse, akti tegemisel teiste asutuste arvamuse ärakuulamise või ettepanekute tegemisse ja lõpuks administratiiv-akti kuulutamisse, eksimustesse ja akti tegeva organi avalikõiguslisse teguvõimesse.

Aja ja koha suhtes leidub üldse vähe eeskirju. Peaasjalikult puudutavad nad omavalitsuste esituskogude tegevust. Näiteks tõuseb küsimus, missugune jõud on vallavolikogu otsustel, kui need peetud päeval, millest ei ole ettenähtud korras teatatud, ja samuti kui volikogu peab koosoleku seal, kuhu vallavolinikud ei saanud ilmuda. Politseitegevuse alal võib siin tuua juhtusid enampakkumiste toimetamiste suhtes vastuvaidlematute sissenõuete juures teisel ajal ja teises kohas, kui kuulutatud. Kuna ettetoodud juhtudel on tegemist niisuguste rikkumistega, kus ära langevad need seaduses ettenähtud eeldused, mis määratud selleks, et tehtavad aktid oleksid õiged: esimesel juhul ei ole võimalik osa võtta kõigil vallavolinikel, teisel juhul pakkumisest osa võtta soovijail isikuil — siis peab oletama, et niisugused aktid on maksvusetatud.

Sellest aga ei või aru saada nii, et juhul, kui vallavolikogu liikmed täpselt määratud ajaks kokku ei tule, või kui mõnel muul põhjusel vallavolikogu koosolek ei alga täpselt kutses määratud ajal, siis koosolekut hiljaksjäämisega üldse enam alata ei või, ja et hiljaksjäämisega alatud koosolek tuleb hoopis uueks kokkukutsutud koosolekuks lugeda (Rkh. adm.-t. nr. 1042—1—1926).

(Järgneb.)

E. Maaomavalitsuste Liidu ja omavalitsuste tegevusest.

Eesti Maaomavalitsuste Liidu nõukogu koosolek 27. veebruaril 1935. a. Tallinnas.

Koosolek algab kell 11.30. Koosoleku avab Liidu esimees H. Lauri.

§ 1.

Koosoleku juhataja ja protokollija valimine.

Koosoleku juhatajateks valitakse H. Lauri ja O. Pärfin ja protokollijaks F. Vellner.

§ 2.

Liidu 1934. a. tegevuse ja rahaline aruanne.

Liidu tegevuse aruande kohta annab selgitusi H. Lauri. Revisjonikomisjoni protokollil kannab ette revisjonikomisjoni esimees H. Kiiver, kes märgib, et Liidu tegevus ja samuti ka rahaline seisukord

on korras, kuid bilans tuleb puhastada, eriti aga tuleb kiirelt realiseerimisele võtta „Sundnormide kogu“ tagavara. Võetakse vastu A. Kohveri ettepanek teha juhatusele ülesandeks realiseerida „Sundnormide kogu“ lähemal ajal ja selleks anda juhatusele täieline volitus.

Juhatusel poolt esitatud tegevuse ja rahaline aruanne võetakse vastu ühelhäälel.

§ 3.

Liidu 1935. a. eelarve ja tegevuskava.

Peasekretär F. Vellner annab ülevaate Liidu 1935. a. eelarve kohta, käsitades samuti ka Liidu 1935. a. tegevuskava üksikasjalisemalt. Ühtlasi märgib ta ära ka maakondade ja valdade reformi küsimuse praeguse seisukorra.

Reformi asjus tekivad pikemad läbirääkimised.

Liidu esimees H. Lauri annab täiendava selgituse reformi asjus ning informeerib nõukogu juhatuse sammudest selles asjas.

Võetakse vastu Hammeri ettepanek saata Liidu juhatuse delegatsioon riigivandema juure omavalitsuste reformi asjus. Ühtlasi võetakse vastu Lusika ettepanek pöörata Saaremaa maavalitsuse poole, et ta astuks tagasi uuesti Liidu liikmeks. Liidu 1935. a. eelarve ja tegevuskava võeti vastu juhatuse poolt esitatud kujul ühelhäälel.

§ 4.

Revisjoni-komisjoni liikmete valimine.

A. Einseln teeb ettepaneku valida tagasi revisjonikomisjon samas koosseisus.

Otsustatakse valida tagasi rev.-komisjon vanas koosseisus, s. o. Kiiver, Mäeloog, Laanberg ja Päss.

§ 5.

Meie maanteede senine ehituspoliitika ja selle edaspidiseid sihtjooni.

Esimesena refereerib selle küsimuse üle Harju ajutise maavalitsuse abiesimees Paul Mäggi. Teiseks refereerib Maanteede valitsuse direktor Grasberg.

Peale referaatide järgnevad läbirääkimised.

Peale läbirääkimiste võetakse vastu ühel häälel järgmised referentide deesised:

1) Silmas pidades meie maarahva elulisi nõudeid liiklemise alal, arvestades praeguse liiklemise intensiivsusega ja koormatusega näib, et praegune maantee de võrk üldiselt rahuldab nõudeid.

2) Maantee asjanduse peaeesmärk peab olema olemas olevat teede võrku korrashoida, iseäranis kruusateede alal, lugedes seda viimase ala kõige tähtsamaks ja elulisemaks ja liiklemiseks meie oludes kõige soodsamaks.

3) Teedekapitali arvel korraspeetavad maanteed peavad täiel määral korraspeetud olema ja oma seisukorra poolest paremad kui nat. koh. korras parandatavad maanteed.

4) Teede korrashoiu tööd peavad läbiviidud saama üle maa ühtlaselt, eelistamata üksikuid maakohti ja piirkondi,

arvestades muidugi sealjuures ka liiklemise intensiivsuse ja koormatusega.

5) Tuleb jätkata senist suuna sildade ja truppide ehitamisel, asendades puust ehitised betoon ja kivi ehitistega; samuti püüda vabaneda kiviteedest ja vesimakadam killustikteedest, kattes neid suurema liiklemise puhul moodsate permanent katetega ehk vähema liiklemise juures muutes neid kruusateedeks kivi alusel. Sildade ehituse alal arvestada esimeses järjekorras ehituse äärmise terviklikkusega.

6) Maanteede ökvendamised, pikiprofiili reguleerimised ja muud vajalikud tööd teede olukorra tõstmiseks ja kohandamiseks jõuvankrite liiklemisele on tarvilikud, kuid nende tööde teostamine peaks olema sõltuv vabast summast, mis ülejäävad hädavajalikest teede korrashoiu tööd ja sildade ning truppide ehitustest.

7) Naturaalkohustus, kui iganenud ja ebaratsionaalne teeparanduse viis peab kaduma. Eelseisvaks ülesandeks peaks olema kõikide II klassi maanteede korrashoiule võtmine teedekapitali arvele ja III kl. teede korrashoiu kergendus ehitusmasinate abil.

Kõige selle juures tuleb konstateerida vastuvaidlemata tõsiasi, et:

1) meie maanteed, eriti teedekapitali kruusateed ei ole kaugelt veel mitte sarnases seisukorras, et neid võiks heaks nimetada, kuna kevadel ja sügisel liiklemine nendel väga raskendatud on;

2) praeguste teedekapitali rahaliste tulude juures on võimatu teostada maanteede ja sildade korrashoiu ja sarnase olukorra edasikestmine hävitab suure osa tehtud tööst ja viib meie maanteed läbipääsemata seisukorda. Seda enam on takistatud uute tööde teostamine ja süstemaatiline maanteede võrgu moderniseerimine ja väljaehitus uuemate liiklemisnõuete kohaselt.

§ 6.

Koosolekul ülestõstetud küsimusi.

Koosolekul ülestõstetud küsimuste all puudutatakse isikumaksu sissenõudmise korra lihtsustamist, peretütardelt ja -poegadelt maksude kättesaamise võimalust, naturaalkohustuse ärakaotamist jne., kuid nendes küsimustes kindlaid seisukohti ei võetud.

Liidu esimees H. Lauri tänab koosolekuid tehtud töö eest ning lõpetab koosoleku.

**Eesti Maaomavalitsuste Liidu juhatuse
koosolek 16. aprillil 1935. a. Tallinnas,
Liidu büroo ruumes.**

§ 1.

Seisukoha võtmine Ehitus-
seadustiku põhilauset
kohta.

Teedeministeeriumi poolt on saadetud Liidule seisukoha võtmiseks parandatud kujul Ehitusseadustiku põhilaused.

Kuna Liidu poolt nimetatud põhilauset kohta on juba avaldatud seisukohad ja vastav märgukiri saadetud, siis otsustatakse Liidu esindajal P. Mäggil vastavas komisjonis nimetatud seisukohti veel ette tuua ja toetada.

§ 2.

Seisukoha võtmine üldtüübiliste kaubanduskoolide tunnikava eelnõu kohta.

Hariduse- ja sotsiaalministeeriumi Kutseoskuse osakonna poolt on saadetud Liidule seisukoha võtmiseks üldtüübiliste kaubanduskoolide tunnikava eelnõu.

Kuna nimetatud eelnõu on saadetud ka üksikutele maavalitsustele ja teistele omavalitsustele arvamiste avaldamiseks, siis otsustatakse teatada ministeeriumile, et kuna üksikud omavalitsused niikuinii avaldavad omad seisukohad nimetatud eelnõu kohta, siis ei ole vajadust Liidul enam oma seisukohtadega esineda.

§ 3.

Seisukoha võtmine Valla-
arhiivi kava kohta.

Võetakse teatavaks, et Siseministeeriumi, Riigi Keskarhiivi ja Liidu esindajate poolt on ühiselt väljatöötatud Vallaarhiivide normaalkava, milline esitatakse Arhiivnõukogule heakskiitmiseks.

§ 4.

Seisukoha võtmine omavalitsusteenijate laste abiraha maksmise asjus.

Siseministeeriumi poolt on saadetud Liidule seisukoha võtmiseks omavalitsusteenijate laste abiraha maksmise küsimus.

Kuna Liidu poolt on korraldatud maavalitsuste kaudu ringküsimine selles as-

jas, siis otsustatakse enne saadud arvamised ära kuulata ja siis juba lõplikult seisukoht võtta.

§ 5.

Seisukoha võtmine Alliku
vallavalitsuse kirja kohta
tööstöörtsi kulude kohta.

Alliku vallavalitsus on pööranud Liidu poole palvega astuda vastavate asutuste ees samme, et praegune tööstöörtsi korraldus muudetaks selles mõttes, et ka vallavalitsustel oleks võimalus kaasa rääkida nende korraldamise alal.

Otsustatakse pöörata järjekordse märgukirjaga Teedeministeeriumi ja Siseministeeriumi poole tööstöörtsi korralduse muutmise asjas selles mõttes, et seal ei oleks otsustajaks ainult linnad, kuna teised omavalitsused ainult kulude kandmisest osa võtaks.

Ühtlasi otsustatakse teatada Alliku vallavalitsusele, et praeguste määruste ja Teedeministri korralduse põhjal ei kanna vallad mitte tööstöörtsi ülalpidamise kulusid, vaid linnad ja maavalitsused.

§ 6.

Liidu esindajate valimised.

Kuna peasekretäri F. Vellneri uuele ametkohale üleminekul ei saa enam tegelikult Liidu esindajana vastavatest komisjonidest osa võtta, siis otsustatakse ajutiselt kuni uue peasekretäri tegeliku ametisse astumiseni esindajate kohustused panna P. Mäggi ja P. Männiku peale, kes omavahel selle üle lähemalt ise kokku leuvad.

Riigi Tervishoiu nõukokku 1935. a. peale Liidu esindajaks valitakse endiselt H. Lauri.

§ 7.

Liidu peasekretäri lahkumisega seoses olevad küsimused.

Kuna Liidu peasekretär F. Vellner on siirdunud uuele ametkohale Siseministeeriumi, siis on ülesse kerkinud uue peasekretäri valimise küsimus.

Uueks peasekretäriks otsustatakse valida senine Siseministeeriumi maaasjade juhataja Andres Loorits, ning paluda teda tulla ametisse ajast, millal ta tegelikult ministeeriumi tööstööst vabaneb. Senini aga täita peasekretäri kohuseid senisel peasekretäril F. Vellneril.